

Ernest Lluch: entre l'actualitat i el record

ANTONI CASTELLS

Universitat de Barcelona

1. Ernest Lluch era un home d'una personalitat desbordant. Suposo que dir això no és cap originalitat, i que al llarg d'aquestes pàgines s'haurà dit en nombroses aportacions. Però aquesta és la veritat. Una persona polifacètica. Politic, economista, professor. També divulgador, sempre amb posicions pròpies. Va destacar en nombrosos camps. I en tots ells tenia una vocació més enciclopèdica que especialista. No vol dir que no conegués en especial determinats temes. Dit d'una altra manera: en algunes qüestions, com el pensament econòmic en la Catalunya del XVIII, era el que més en sabia. Però ell no es conformava amb saber molt d'un tema. Volia entrar en tots els temes. I volia fer-ho coneixent-los. Volia opinar i volia tenir raó en tots ells. Saber-ho tot. Per això se n'informava, llegia, parlava amb els que en sabien. I després opinava, i ho feia, normalment, amb plantejaments que no eren banals, que no passaven desapercebuts. Amb afany de dir coses diferents, o de dir-les de manera diferent. Naturalment, no podia entendre de tot. Però era un erudit, que disfrutava amb la polèmica. Aquest és el primer tret de la personalitat d'Ernest Lluch com a economista. Lluch va parlar de tot, del diví i l'humà, però jo em referiré sobretot a alguns aspectes concrets de la seva trajectòria.

2. En aquest número especial de la *Revista Econòmica de Catalunya* no es tracta de fer un inventari; de fer un recorregut fred i asèptic per l'obra d'Ernest Lluch, sinó més aviat de parlar del *nostre* Ernest Lluch (com diria Joan Reventós, que desgraciadament, en el seu estat actual, no podrà col·laborar en un número en el qual el seu testimoni hauria estat tan il·luminador). El coneixement personal resulta, doncs, indèstria de l'aproximació que haig de fer a la seva obra i a la seva persona. Per mi Ernest Lluch està lligat, sempre ho estarà, al seu germà Enric. Vaig conèixer l'Ernest quan jo feia l'ingrés de batxillerat a l'Escola Costa i Llobera, i ell venia de tant en tant a fer classes substituint a d'altres professors. Això devia ser per l'any seixanta, i ell devia tenir vint-i-tres o vint-i-quatre anys. Ja aleshores es posava de manifest el seu caràcter enciclopèdic: tant podia donar classes de matemàtiques, com d'història, com, m'imagino, d'economia dins de la *Formación del Espíritu Nacional*. En parlàvem després de la seva mort amb l'Enric, i em deia que la feina era per substituir el substitut sense que els alumnes el reclamesin. Més tard l'he anat trobant al llarg de la meua vida, en uns moments amb una major intensitat que en d'altres, però d'una forma més o menys recurrent. En la política, en la universitat, en les múltiples activitats de divulgació, en l'impuls de diverses iniciatives, per a les quals l'Ernest Lluch estava sempre a punt. Recordo especialment l'etapa de *Taula de Canvi*, revista bimestral en català, fundada i dirigida per Alfonso Comín l'any 1976, que va integrar en el seu consell tot el ventall del progressisme catalanista, i a la qual Ernest Lluch es va incorporar l'any 1979. L'Ernest va col·laborar-hi activament, sempre amb una actitud oberta i constructiva, amb el propòsit, junt amb tots els altres que en formàvem part, d'ajudar a consolidar una eina de qualitat que fes possible elevar el nivell del debat polític-intel·lectual del país, i sobretot, que contribuís a normalitzar-lo. És a dir, a fer que els continguts del que dèiem fos el realment important, i que el fet que ho féssim en català es donés gairebé per suposat, en lloc de fer servir l'instrument, el català, com una excusa per a dir no importa què, sense preocupar-nos del seu nivell i la seva qualitat. L'exigència de rigor i de feina ben feta, en definitiva, com a senyal de marca d'una certa tradició del catalanisme. I el rebuig a utilitzar el catalanisme com una capa per passar de contraban mercaderies de segona qualitat.

3. D'aquesta època són algunes de les meves primeres col·laboracions amb l'Ernest

Amb Raimon Obiols en un acte polític.

Lluch. De vegades el veia pel Servei d'Estudis de Banca Catalana, amb el qual ell mantenia una molt forta vinculació. Em sembla recordar que un dia a la setmana, encara que no podria assegurar-ho, es reunia amb l'Alicia Arrufat, en Joan Gaspar, i no sé si també amb l'Eugeni Giral. Crec que per aquella època devien estar treballant en el llibre *Els preus del sòl a Catalunya*. A part d'això, l'Ernest Lluch havia escrit nombrosos articles a la *Revista Econòmica* de Banca Catalana, que en una època difícil va tenir la virtut d'impulsar i canalitzar nombrosos estudis de qualitat que altrament difícilment s'haurien pogut publicar. El repàs d'aquests articles és ben il·lustratiu de l'amplitud dels camps d'interès d'Ernest Lluch, i de la fecunditat de les seves aportacions a temes diversos relacionats amb l'economia de Catalunya: «Els recursos hidràulics de Catalunya» (amb Josep M. Carreras, al núm. 5, el juny de 1967), «L'evolució del turisme a la Costa Daurada i el seu finançament» (al núm. 7, el desembre de 1967), «Bancs i caixes catalanes: 1925-1965, una aproximació quantitativa» (amb Emili Gasch i Rossend Termes, al núm. 10, el setembre de 1968), «Els preus dels terrenys industrials a Catalunya: una primera guia analitzada» (amb Joan Gaspar, al núm. 13, el juny de 1969), «El 'Diario de Barcelona', órgano de difusión y de debate económicos (1792-1810)» (al núm. 18, el setembre de 1970), «Dou: Adam Smith desde el mercantilismo» (al núm. 20, el març de 1971), «El futur de la immigració a Catalunya» (amb Pere Campistol i Emili Gasch, al núm. 26, el setembre de 1972), «Grandes empresas exportadoras: Regionalización y capital privado, público y extranjero» (amb Alicia Arrufat, al núm. 35, el desembre de 1974). I la llista seria més extensa si desitgèssim continuar. Els recursos hidràulics, els preus del sòl, el sistema financer, la immigració... Els problemes abordats per Ernest Lluch constitueixen un llistat gairebé complet dels temes que avui estan al bell mig de la nostra economia.

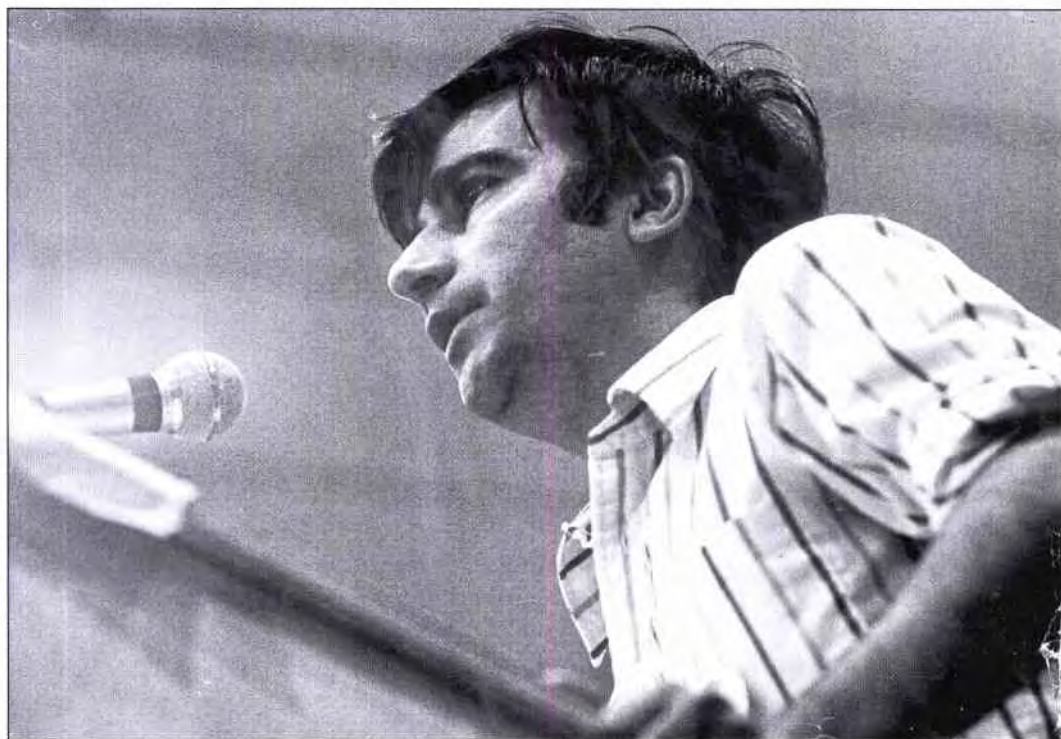
La coincidència a *Taula de Canvi* es va traduir en converses cada cop més aprofundides sobre alguns dels temes que aleshores estaven sobre la taula, com l'agonia dels governs de la UCD, la problemàtica de la política catalana, les peces que a poc a poc anaven donant forma a l'Estat de les Autonomies. I sobretot la LOFCA, la Llei Orgànica de Finançament de les Comunitats Autònomes. Ell, l'Ernest, estava al Parlament, on hi jugava un paper important dins del

grup socialista, i va viure en directe i d'una forma molt viva el procés d'elaboració d'aquesta llei, que va quedar aprovada, si no m'equivoco, el setembre de l'any 1980 (és a dir, abans de la involució autonòmica que va tenir lloc el 1981 després del 23 F). Aquestes converses es van convertir en una col·laboració força fructífera, que a la vegada es va traduir en diversos articles que vam realitzar conjuntament: «La hisenda de la Generalitat i la llei orgànica de finançament de les Comunitats Autònomes», publicat a les actes de les *Jornades sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, organitzades el juny de 1980 per l'Acadèmia de Jurisprudència, les Facultats de Dret de les Universitats catalanes, i els Col·legis d'Advocats i de Notaris; «La hisenda de la Generalitat de Catalunya: una valoració crítica», publicat a *Lectures de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, Taula de Canvi*, extra núm. 2, maig de 1980; i «La hacienda de la Generalidad y la Ley Orgánica de Financiación de las Comunidades Autónomas: un comentario», *Revista de Economía y Hacienda Local*, setembre-desembre 1981.

Aquests treballs van ser el resultat, com he dit, d'una col·laboració que, per damunt de tot, partia d'unes preocupacions comunes. D'una col·laboració, haig de dir-ho, en la qual jo vaig aprendre'n molt. En aquells moments teníem l'Estatut i la LOFCA, però encara no sabíem ben bé com es desenvoluparien. El que fèiem era analitzar les vies possibles, examinar les implicacions de l'aplicació d'unes o altres variables, i treure'n algunes conclusions. Sempre amb l'objectiu d'examinar el que podia representar l'aplicació d'aquestes normes per a Catalunya, i d'una preocupació molt clara per la suficiència de la nostra hisenda i el grau d'autonomia i capacitat de decisió que podríem tenir. Examinar avui aquells papers de fa més de vint anys produeix un cert vertigen. Té alguna cosa d'exercici d'arqueologia. Estàvem certament en els inicis de la història, la prehistòria tal vegada, del sistema de finançament. Des d'aleshores ha plogut molt. I sobretot n'hem parlat molt, del sistema de finançament. Per això, a la vegada que podem constatar fins a quin punt les coses han canviat, d'altra banda sorprèn també fins a quin punt alguns dels problemes que ja allà es detectaven, o de les fórmules de desenvolupament que se suggerien, continuen tenint, tants anys després, una certa vigència.

4. Les relacions econòmiques entre Catalunya i Espanya estan avui de nou, com ho han estat al llarg de molts i molts anys, al centre del debat polític i de les preocupacions de les persones que, especialment des del món universitari, s'han dedicat a la recerca econòmica al nostre país. De fet, aquesta qüestió és, sense cap mena de dubte, una de les qüestions centrals del catalanisme polític, i fariem bé de preguntar-nos si part del desconcert, del neguit que avui viu el catalanisme no té a veure amb la dificultat que tenim per refer les nostres formulacions davant d'una realitat canviant. En tot cas, com deia, les relacions econòmiques de Catalunya amb Espanya tornen a estar d'actualitat. Mai no van deixar d'estar-ho per a Ernest Lluch, que com hem vist ja als seixanta parlava de moltes de les qüestions que avui continuen estant al centre de les nostres preocupacions.

Una d'elles és la del finançament autonòmic. Ara torna a estar d'actualitat molt immediata per les negociacions sobre la seva reforma, però de fet ha estat més o menys sobre la taula des de fa molts anys. En discutir aquesta matèria s'hi barregen i entrecreuen moltes coses i de vegades resulta difícil separar el que és important del que no ho és tant. Perquè estem parlant a la vegada d'una qüestió de diners i d'una de poder polític, de la quantia de recursos que ha de rebre la Generalitat i de com els ha de rebre. Estem també parlant, per una banda, del que resulta indispensable per autogovernar-nos i, per altra, de quina manera volem formar part d'Espanya. Estem parlant a la vegada d'una qüestió instrumental, els recursos són importants per les polítiques que permeten dur a terme, i d'una qüestió essencial, d'un objectiu que és en si mateix important, indispensable per l'autogovern. Per tot això es tracta d'un problema important, de primera magnitud. Com ha quedat assenyalat, E. Lluch hi va entrar, en la seva doble condició d'universitari i d'home polític. Com a diputat, primer, que va participar directament en l'elaboració de les diferents normes que van configurar el marc legal: la Constitució, l'Estatut, la LOFCA; com a ministre, després, que va protagonitzar el traspàs de les competències de sanitat a les Comunitats Autònomes, i va establir-ne el marc inicial de finançament. Com a universitari i in-

Intervenció en un míting de la campanya electoral.

vestigador va fer diverses aportacions, des del primer moment, i després no va perdre l'ocasió per a donar a conèixer la seva posició davant de les diverses qüestions d'actualitat que s'anaven suscitant.

5. Una altra qüestió que apareix també sovint, i normalment amb una inevitable càrrega polèmica, en la nostra escena pública, és la de les relacions fiscals de Catalunya amb Espanya. Ernest Lluch va entrar també, com no podia ser d'altra manera, en aquest debat. Va fer-ho a la seva manera, amb posicions sempre inequívokes en un sentit o un altre, amb opinions pròpies. Entenent, i dient-ho amb apassionament, que el contracte polític que uneix els ciutadans a través del pressupost, és un contracte tan lliure, vàlid i legítim com el que els uneix a través del mercat, en contra de la tesi dels fonamentalistes del mercat i del pensament únic, que neguen, pel que es veu, el dret de l'Estat democràtic a finançar la seva activitat a través dels impostos, i que comparen aquest Estat amb un atracador. E. Lluch va participar activament en totes les polèmiques entorn d'aquest tema. No és estrany. Feia molt que hi treballava. És possible que en aquest mateix número de la *Revista Econòmica de Catalunya* s'hi refereixin alguns dels altres companys que hi col·laboren. Recordo l'article «La actividad presupuestaria del Sector Público», escrit conjuntament amb J. Mafé i J.J. Pérez Tortajada, i publicat a la revista *Panorama Bursátil* el juny de 1976. En això, E. Lluch no feia més que seguir una llarga estela, de tots aquells que en un moment o un altre de la seva trajectòria, han volgut entrar, probablement els ha resultat inevitable fer-ho, en l'anàlisi de les relacions econòmiques entre Catalunya i Espanya, en la qual s'inscriuen noms tan reconeguts com els d'Alzina, Pi i Sunyer, Trias Fargas, o Ros, entre altres.

6. Les relacions econòmiques entre Catalunya i Espanya no s'esgoten, però, amb l'anàlisi del dèficit fiscal, ni tan sols amb la comptabilització dels diferents tipus de fluxos econòmics. Aquests fluxos no són més, en realitat, que l'expressió d'unes tendències de fons, que són les que de veritat ens importen, i que ens diuen quin paper juga Catalunya dins de l'economia espanyola. Avui aquesta qüestió torna a estar de viva actualitat i només cal anar seguint la premsa

per adonar-se'n. Perd pes Catalunya dins de l'economia espanyola?, potser no perd pes econòmic, però perd capacitat de decisió?, Catalunya continua essent capdavantera, com ho havia estat en el passat, en els sectors més avançats de l'economia? El debat està servit, i és bo que hi sigui si serveix per detectar problemes i projectar-nos cap endavant. És menys bo si només serveix per llepar-nos les ferides i caure en una actitud hipocondríaca a la qual en tenim una certa propensió, sobretot si podem atribuir a Madrid i a la malvolença del govern central les culpes dels nostres mals.

Aquesta és una qüestió clau del catalanisme polític, i també en ella Ernest Lluch adoptava posicions definides. Lluch, per dir-ho molt breument, era en aquest punt seguidor de Vicens Vives. Pensava, continuo esquematitzant, que el catalanisme tenia per sobre de tot unes bases econòmiques i socials, i no només culturals, idiomàtiques i ideològiques. També en aquest fil trobaríem probablement elements essencials del pensament de Tarradellas. Simplifico, ben cert, perquè és indiscutible que hi ha un punt en el qual tots els factors s'entrecreuen i es potencien mútuament, i el projecte polític necessita dels elements d'identificació i d'auto-consciència que ajuden a construir els aspectes culturals. Però la idea bàsica és que el catalanisme polític neix al tombant del segle per dues raons: per la consciència que la societat catalana té d'ella mateixa com una societat diferenciada, amb unes característiques i uns problemes diferents dels del conjunt de la societat espanyola; i per la constatació que l'Estat espanyol no s'adaptava a les seves necessitats. I com a corollari, i també aquí amb totes les matisacions, l'aposta per transformar aquest Estat, no per separar-se'n, i per aconseguir que reconegui un espai de llibertat per a Catalunya. Apostar a la vegada per jugar un paper protagonista a Espanya i per l'autonomia de Catalunya, com ha fet històricament el catalanisme polític, no és precisament una opció senzilla, però aquesta és una altra qüestió.

Bé, aquesta concepció és més o menys la de Vicens Vives, i també la de Lluch. És la idea, insisteixo, que el catalanisme polític no s'explica sense aquesta base social i econòmica. Vicens no solament ho teoritza, sinó que tracta d'incidir-hi políticament, i per això juga el paper que juga en l'impuls de diferents projectes després de la Guerra, estableix diversos llaços amb els industrials i burgesos del país, té contactes amb Tarradellas, i inspira la creació del Cercle d'Economia, del qual precisament Ernest Lluch en seria el primer secretari general, com evoca una altra de les col·laboracions d'aquest número especial de la *Revista Econòmica de Catalunya*. Potser confiaven massa en una burgesia que havia renunciat al seu paper de classe dirigent i transformadora molts anys abans, els anys vint, quan va cridar la Dictadura, i després en la Guerra, arrossegada per la raó de força major que sempre és la supervivència. Però aquesta és una altra història. El que importa constatar aquí és la implicació d'Ernest Lluch en aquestes iniciatives, i la seva concepció del catalanisme. I sobretot, caldria plantejar-se si el desconcert que ens provoca el debat actual sobre la situació econòmica de Catalunya en relació a Espanya, no hauria de conduir-nos, també, a un cert replantejament, a una renovació si es vol, del pensament catalanista. Perquè, més enllà de si Catalunya perd o no pes en relació a Madrid, el que hauríem de preguntar-nos és quines són avui les bases econòmiques i socials del catalanisme. És a dir, quins són aquells problemes de la nostra societat i de la nostra economia que si no els resollem nosaltres no ens els resoldrà ningú, quines polítiques podem fer per tractar de resoldre'ls, aquí i a Madrid (és a dir per part dels governs municipals i de la Generalitat, i també del govern de Madrid; i és inqüestionable que, en aquest punt, la Generalitat ha de jugar un paper de lideratge polític que no pot realitzar ningú més) i quins són els sectors de la nostra societat que poden fer de motor per encapçalar aquest procés. Aquest és el punt central al qual ha de fer front avui dia el catalanisme polític; aquell que enllaça amb una certa tradició, que és, m'atreveixo a dir, aquella en què s'inscrivía Ernest Lluch.